

Има книги от епохата на комунизма, които са абсолютно непознати на българските читатели. До 10 ноември 1989 г. те влизат в т. нар. инкриминирана литература. В тази група попадат и издания на българската емиграция, които по различни канали са внасяни нелегално в страната.

Тази неделя в електронната библиотека на desebg.com ви предлагам една от тях (първата подобна книга, представена в рубриката „Памет” на сайта е швейцарското издание на [„Задочни репортажи”](#) на Георги Марков).

„Затвори и наказателни лагери” от 1979 г. е парижко издание на Българското освободително движение (БОД) – емигрантска организация, създадена от опозиционни земеделци в изгнание през първата половина на 70-те години на XX век. Тя е издадена в две книги, като първата е посветена на затворите в комунистическа България. Разполагам само с първата част, която преди време ми беше дадена от журналиста във вече закритата българска секция на Би Би Си в Лондон [Димитър Димитров](#).

Тази седмица в разговор с българския емигрант в Париж Тодор Карабулков разменихме мисли за книгата. Той ми сподели и идеята в България да бъде създаден от държавата институт за изследване на емигрантската литература.

„Затвори и наказателни лагери” на БОД е добър пример какво може и трябва да

Затворническата система в комунистическа България

Написано от Христо Христов
Неделя, 02 Септември 2012 17:57

съхрани българската памет за комунистическата епоха в страната.

Книга първа, крие изключително ценна информация за затворническата система в България след 9 септември 1944 г. В нея се посочва, че в края на 70-те години на миналия век в страната съществуват 18 затвора: от тях 11 са за мъже, 1 за жени, 2 за младежи (непълнолетни) и 4 за военни лица. Посочва се, че общо във всички затвори се намират над 50 000 затворници, по-голямата част от които са с политически присъди.

Стотици са осъдени за бягство през граница. Повечето от тях са младежи. Опитите за бягство се наказват със затвор от 1 до 5 години. При групите бягството коства от 3 до 8 години лишаване от свобода. Организаторите получават от 8 до 15 години затвор.

В предговора, озаглавен „Затворите и лагерите – важно оръжие на комунистите в борбата срещу българския народ“, е написано:

"Условията в затворите са мизерни. Повечето затвори са стари, влажни, нехигиенични и без отопление. Медицинската помощ е ограничена и неефективна. Само към два от затворите (Софийския и Ловешкия) съществуват болници. Храната е недостатъчна и некачествена."

⋮

След 1969 г. в затворите е въведен режим на задължителна работа. Всеки два работни дни се считат за три излежани. Дисциплината и вътрешният ред в затворите са строги. Отношенията на надзирателите и началниците към затворниците са груби и нечовешки.

В книгата е представен режимът в затворите, основаващ се на Закона за изпълнение на наказанията в сила от 1969 г. Така например осъдените на лек режим лица имат право на 15 лв. месечно, на свиждане – два пъти месечно, на колети – два пъти месечно до 5 кг и 5 кг плодове и зеленчуци; на писма – 3 изпратени и три получени.

Осъдените на строг режим парите са 8 лв. на месец, свиждането едно на 2 месеца, както и получаването на колети, а писма – по едно изпратено и получено на месец.

Представени са данни за свижданията. Те се провеждат при ненормална обстановка – усилен контрол от надзирателите, стъклени прегради между посетителите и затворниците, забрана за съобщаване на нови от политически характер, забрана да се ръкуват и да влизат по какъвто и повод във физически контакт.

В кореспонденцията си затворниците нямат право да третираат проблеми от вътрешно-затворнически характер като режим, отношение, наказания, работа, храна. При откриване на подобни ограничения в писмата те се спират, а авторът им понася различни административни наказания – най-често карцер. Затворниците от български произход нямат право на кореспонденция с чужбина.

В книгата подробно са описани следните места за лишаване от свобода:

- Окръжен затвор в Бургас;
- Затвор в Бобовдол;
- Затвор в Белене;
- Затвор за непълнолетни (в Бойчиновци и Подем, Плевенско);
- Окръжен затвор във Враца;
- Окръжен затвор във Варна;
- Военни затвори (дисциплинарни батальони в София, мина Бухово, с. Медникарово, Старозагорско, край с. Чернево, Варненско);
- Окръжен затвор в Ловеч;
- Окръжен затвор в Плевен;
- Окръжен затвор в Пазарджик;
- Окръжен затвор в Пловдив;
- Софийски централен затвор;
- Затвор за жени в Сливен;
- Окръжен затвор в Стара Загора;
- Закрити затвори;
- Болници за затворници.

Ще посоча **кратки сведения за Софийския затвор**. След 1944 г. към него е открито „следствено отделение”, в което се водят следствията на по-важните политически обвинения от цялата страна. Съставът е огромен и позволява извършването на няколко следствия едновременно.

Преминалите през следственото отделение твърдят, че повечето от следователите и агентите са добре подготвени и се употребяват модерни средства за разпит. Целта е да се изтръгнат на всяка цена „самопризнания”. Прилага се морален и психически тормоз.

Обвинените в политически деяния се подлагат на т. нар. кръстосани разпити. Процедурата при тях е едновременен разпит от няколко следователи, всеки от които поставя противоречащи заповеди, единият е груб, а другият учтив. Целта е подследственият да бъде объркан и деморализиран, да започне да си противоречи, което е крайната цел на „разпита”.

В Софийския централен затвор са изпълнени смъртните присъди на Никола Петков през 1947 г., на Трайчо Костов през 1949 г. и на Иван Асен Георгиев през 1963 г. И тримата са обесени, но в края на 70-те години се отбелязва, че по това време вече смъртните присъди се изпълняват чрез разстрел.

През Софийския затвор са минали почти всички бивши ръководители на управлението до 9 септември 1944 г.: принц Кирил, регентите, бившите министри, голям брой народни представители, висши офицери от армията и полицията, осъдени от т. нар. народен съд.

Освен тях и ръководителите и активни членове на земеделците и опозицията в периода 1945-1947 г., съдените по процеса на Никола Петков, на Трайчо Костов, арестуваните и съдени висши офицери от БНА и милицията начело със Славчо Трънски, Денчо Знеполски, както и висши офицери от заговора за военен преврат срещу Живков през 1965 г. (групата на Горуня).

Софийският централен затвор може да побере около 5000 затворници, а при нужда и

Затворническата система в комунистическа България

Написано от Христо Христов
Неделя, 02 Септември 2012 17:57

6000. Състои се от 9 отделения. Подобни подробни описания са дадени и за другите затвори.

Чрез книгата може да се придобие много по-ясна представа за затворническата система в България при комунизма, още повече, че след промените появилите се изследвания на репресиите са отделяли повече внимание на концлагерите.

От тази гледна точка емигрантското издание, посветено на тази тема, е изключително ценно, като се има предвид, че информацията за него е събирана от политически затворници, преминали през затворите на комунистическия режим.

„Затвори и наказателни лагери”, Книга първа издание на Българското освободително движение, Париж, 1979 г., 293 страници.